

Bureauonderzoek

Sportlaan te Schelluinen gemeente Giessenlanden

Opdrachtgever

ADCIM

Rembrandtlaan 650
3362 AW Sliedrecht**Status:****CONCEPT**Projectleider
drs. R. Nillesen**Projectnummer**

Synthegra Rapport S090235

Autorisatie

drs. E.A. Schorn (senior prospector)

Paraaf**Datum**

14-07-2009

Project: Bureauonderzoek, Sportlaan te Schelluinen
Projectnummer: S090235

Colofon

Opdrachtgever: ADCIM te Sliedrecht
Project: Sportlaan te Schelluinen
Projectnummer: S090235
Titel: Bureauonderzoek, Sportlaan te Schelluinen
Datum: 14-07-2009
Projectleider: dhr. R. Nillesen
Auteurs: drs. R. Nillesen (historicus), drs. J.H.F. Leuvering (fysisch geograaf)
Tekenaar: dhr. J. Heersink (GIS/CAD-specialist)
Autorisatie: drs. E.A. Schorn (senior prospector)
Druk: Synthegra bv, Doetinchem
ISSN: 1874-9771

Synthegra bv

Doetinchemseweg 61a, NL-7007 CB Doetinchem

Telefoon +31 (0)88 81 81 981, Fax +31 (0)88 81 81 989, Internet: www.synthegra.nl

Bankrelatie Friesland Bank, nr. 295191155, BTW nr. NL819631288B01, HR 01115557

© Synthegra bv, 2009

INHOUD

Administratieve gegevens	4
1 Inleiding	5
1.1 Onderzoekskader	5
1.2 Onderzoeksdoel en vraagstellingen	5
1.3 Ligging en huidige situatie plangebied	6
2 Bureauonderzoek	7
2.1 Inleiding	7
2.2 Landschapsgenese	7
2.3 Archeologische waarden in en rondom het plangebied	12
2.4 Historische ontwikkeling	14
2.5 Gespecificeerde archeologische verwachting	18
3 Conclusies en aanbevelingen	20
3.1 Inleiding	20
3.2 Conclusies / beantwoording onderzoeksvragen	20
3.3 Aanbevelingen	20
Literatuur en kaarten	21

Bijlagen:

Bijlage 1: Overzicht van de relevante geologische en archeologische tijdvakken

Bijlage 2: Combinatiekaart IKAW, AMK en Archis waarnemingen

Afbeelding voorblad: Sportpark Scalune, toegangspoort (bron: www.vvschelluinen.nl)

Project: Bureauonderzoek, Sportlaan te Schelluinen
Projectnummer: S090235

Administratieve gegevens

Toponiem	: Sportlaan
Plaats	: Schelluinen
Gemeente	: Giessenlanden
Provincie	: Zuid-Holland
Projectnummer	: S090235
Bevoegd gezag	: gemeente Giessenlanden
Opdrachtgever	: Adcim bv
Uitvoerende instantie	: Synthesgra bv
Onderzoeksmelding (ARCHIS)	: 35.892
Datum onderzoeksmelding	: 01-07-2009
Onderzoeksnummer (ARCHIS)	: nog te bepalen
Kaartblad	: 38G
Periode	: laat-paleolithicum – nieuwe tijd
Oppervlakte	: circa 5 hectare
Perceelnummer(s)	: Schelluinen, sectie XX, nummers 2005, 2124, 2140, 2141, 2142, 2143
Grond eigenaar / beheerder	: onbekend
Grondgebruik	: Sportpark, grasland
Geologie	: rivierafzettingen, Formatie van Echteld
Geomorfologie	: komvlakte
Bodem	: rivierkleigronden, veengronden
Depot	: Documentatie en vondsten zullen worden aangeleverd aan het Provinciaal Depot van Zuid-Holland te Alphen aan de Rijn

De onderzoekslocatie wordt omsloten door de volgende 4 coördinaten:

noordwest	X: 122515	Y: 428754
noordoost	X: 122911	Y: 428754
zuidoost	X: 122911	Y: 428140
zuidwest	X: 122515	Y: 428140

1 Inleiding

1.1 Onderzoekskader

Synthegra heeft in opdracht van Adcim een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor een terrein aan de Sportlaan in Schelluinen (afbeelding 1.1). De aanleiding voor het onderzoek is de voorgenomen ontwikkeling van nieuwbouw en het aanleggen van een groenzone. Hiervoor is een bestemmingsplanwijziging nodig. De diepte van de toekomstige bodemverstoring is op dit moment onbekend, maar uitgaande van de aanleg van bouwputten voor de bebouwing zal de bodem waarschijnlijk tot in het archeologische niveau worden verstoord, dat in dit gebied vanaf het maaiveld verwacht kan worden.

Door de graafwerkzaamheden die zullen gaan plaatsvinden, kunnen eventueel aanwezige archeologische waarden in het gebied verloren gaan. Daarom is vanwege de regelgeving van de overheid voorafgaand aan de graafwerkzaamheden archeologisch onderzoek uitgevoerd. Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie versie 3.1.¹

Het bevoegd gezag, de gemeente Giessenlanden, zal de resultaten van het onderzoek toetsen en een selectiebesluit nemen.

1.2 Onderzoeksdoel en vraagstellingen

Het doel van het bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting aan de hand van bestaande bronnen over bekende of verwachte landschappelijke, historische en archeologische waarden.

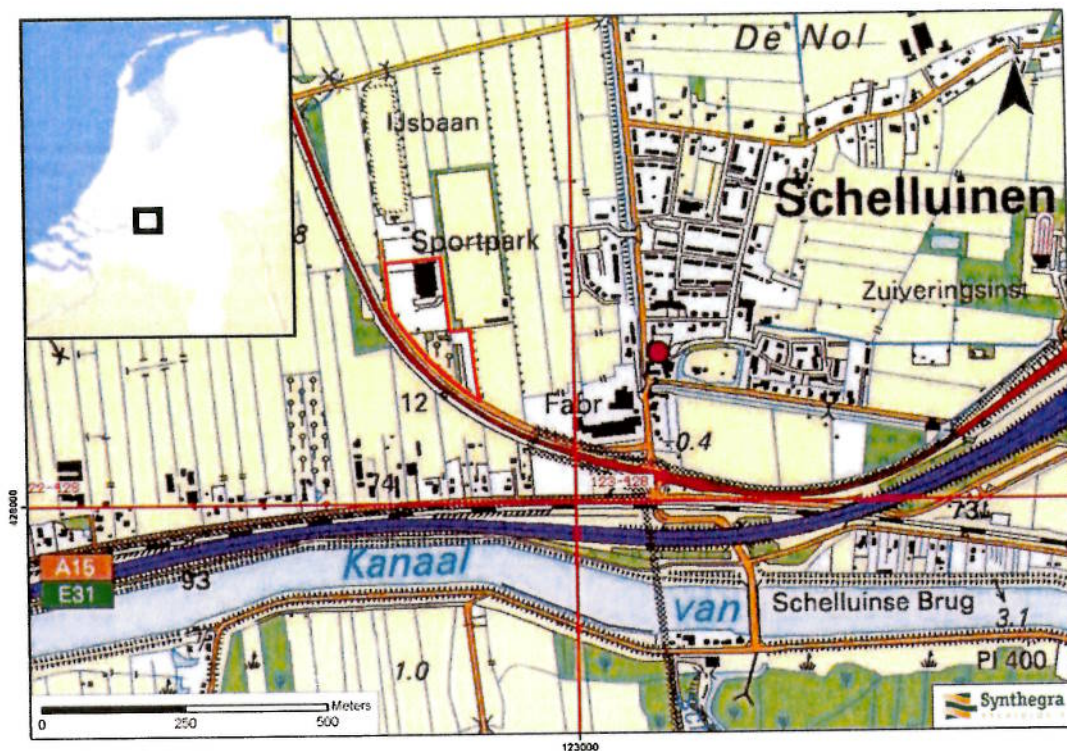
De volgende onderzoeksvragen zullen, indien mogelijk, worden beantwoord:

- Wat is de opbouw van de ondergrond en het verwachte bodemtype?
- Worden in het onderzoeksgebied archeologische vindplaatsen verwacht?
- Wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard en datering hiervan?
- In hoeverre worden eventueel aanwezige archeologische resten bedreigd door de voorgenomen ontwikkeling van het gebied?

¹ SIKB 2006a.

1.3 Ligging en huidige situatie plangebied

Het plangebied is circa 5 hectare groot en ligt aan de Sportlaan in Schelluinen (afbeelding 1.1). Het terrein wordt in het noorden en oosten begrensd door het bestaande sportpark Scalune (onder andere voetbalvelden en tennisbanen), ten zuidwesten door de Bannestraat (N216) en ten noordwesten door de Sportlaan. Het plangebied is in gebruik als sportpark. Er bevindt zich een sporthal in het noordoostelijke deel van het plangebied. Het overige deel is verhard (parkeerplaatsen) en in het zuidelijke deel zijn bomen aanwezig. De hoogte van het maaiveld varieert van circa 0,5 m –NAP (Normaal Amsterdams Peil)² in het noorden tot 1,0 m –NAP in het zuiden van het plangebied.

Afbeelding 1.1: Het plangebied op de Topografische Kaart van Nederland 1:25.000 aangegeven met het rode kader (Bron: TOP25raster 1998. Topografische Dienst Nederland, Emmen).

² Hoogteligging van het plangebied op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) in m NAP geraadpleegd op www.ahn.nl

2 Bureauonderzoek

2.1 Inleiding

Tijdens het bureauonderzoek is met behulp van bestaande bronnen een gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel voor het plangebied opgesteld. Dit is gedaan door het raadplegen van voor de archeologie relevante (schriftelijke) bronnen. Voor het bureauonderzoek zijn met name gegevens over bekende archeologische vindplaatsen in en rond het plangebied verzameld. Dit is aangevuld met historisch en fysisch-geografisch onderzoek, waarbij informatie over vroeger grondgebruik is verkregen door de analyse van historische kaarten en tevens gegevens over de geologie, geomorfologie en bodem zijn bestudeerd.

2.2 Landschapsgenese

Voor het bepalen of, waar en uit welke periode archeologische resten kunnen worden verwacht, zijn gegevens over de landschapsgenese verzameld:

- Geologische Kaart, schaal 1:50.000
- Geomorfologische Kaart, schaal 1:50.000
- Bodemkaart, schaal 1:50.000
- Relevante achtergrondliteratuur

Voor de geologische beschrijving is gebruik gemaakt van de Lithostratigrafische Indeling van de Ondiepe Ondergrond.³ Zie voor een overzicht van de geologische en archeologische perioden bijlage 1.

Geologie en geomorfologie

De afzettingen die zich binnen het plangebied in de ondiepe ondergrond bevinden zijn afgezet tijdens de jongste geologische periode, het Holoceen. In de diepere ondergrond bevinden zich afzettingen uit de laatste ijstijd, het Weichselien, waarvan de top intact is. Deze bestaan uit rivierafzettingen van de Rijn en de Maas, die worden gerekend tot de Formatie van Kreftenheye. De rivierafzettingen bestaan uit grindhoudend zand. De top van deze afzettingen ligt naar verwachting op circa 10 m -NAP.⁴ Dit komt overeen met 9,0 à 9,5 m beneden maaiveld. Tijdens de laatste koude fase van de het Weichselien, de Jonge Dryas, zijn in dit deel van Nederland grote gebieden met rivierduinen ontstaan. Deze zijn gevormd doordat zand door de wind uit de droog liggende delen van de rivierbeddingen werd geblazen en even verderop weer werd afgezet. Deze rivierduinafzettingen worden gerekend tot het Laagpakket van Delwijnen, dat onderdeel is van de Formatie van Bostel. In de ondergrond van plangebied komt dit Laagpakket volgens de geologische kaart niet voor.⁵

De pleistocene afzettingen worden afgedekt door een afwisseling van jongere rivierafzettingen (Formatie van Echteld) met veen (Hollandveen Laagpakket, onderdeel van de Formatie van Nieuwkoop). De totale dikte van deze holocene afzettingen bedraagt circa 10 meter. Het plangebied lag gedurende een groot deel van het Holoceen in een veenmoeras. Tijdens bepaalde perioden nam de rivierinvloed in het veenmoeras toe. Van circa 7.387 tot circa 6.359 jaar geleden is er binnen het plangebied komklei afgezet vanuit de stroomgordel van Gorkum-Arkel. Na een periode van veenvorming is er van circa 6.087 tot circa 4.830 jaar geleden komklei afgezet door de stroomgordel van Schaik. Na deze fase met rivierinvloed vond er binnen het plangebied veengroei plaats (Formatie van Nieuwkoop), wat resulteerde in een veenpakket (Hollandveen Laagpakket) met een huidige dikte van 5 m.⁶

³ De Mulder e.a. 2003 en via www.nitg.tno.nl: Dinoloket, Standaarden, Lithostratigrafische Nomenclator van de Ondiepe Ondergrond.

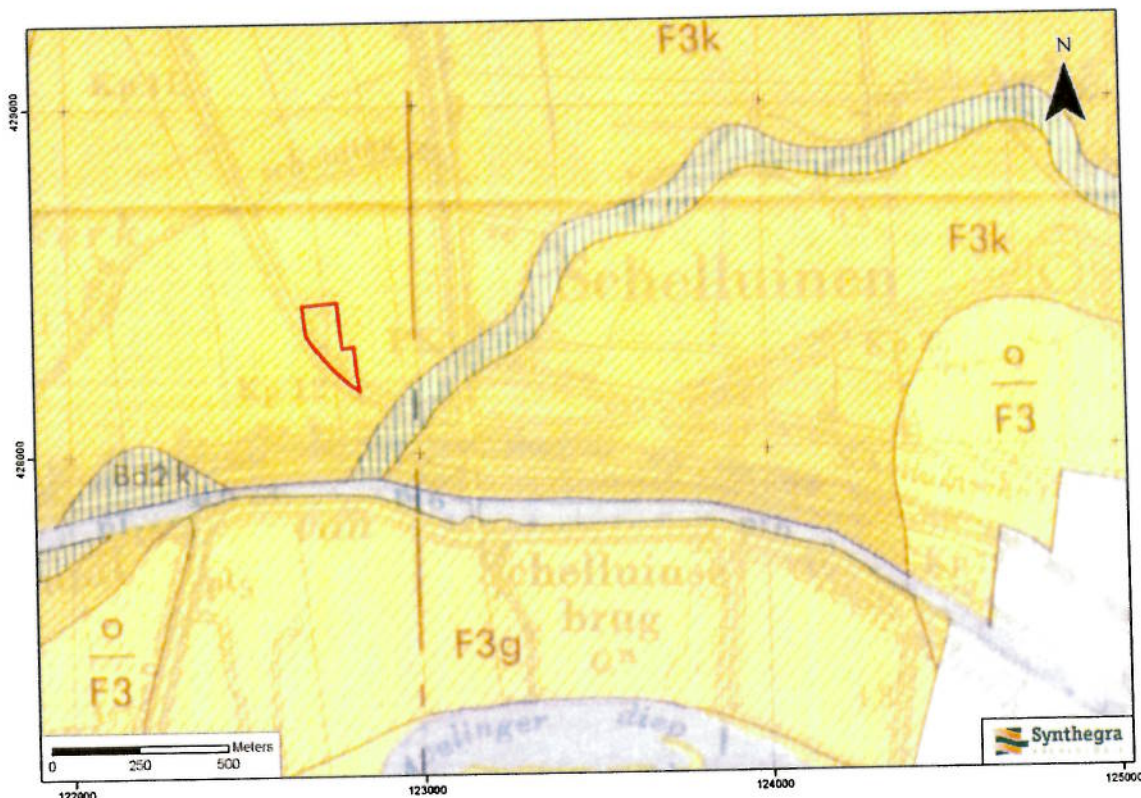
⁴ Rijks Geologische Dienst, 1970.

⁵ Idem.

⁶ Idem.

Project: Bureauonderzoek, Sportlaan te Schelluinen
Projectnummer: S090235

De veengroei hield aan tot het moment dat de stroomgordel van Spijk actief werd, circa 2.563 jaar geleden.⁷ De ligging van deze stroomgordel is op de Geologische Kaart van Nederland schaal 1:50.000 (afbeelding 2.1) aangegeven (code Bd2k). Deze stroomgordel ligt ten zuidoosten van het plangebied en heeft in het plangebied naar verwachting komklei over het Hollandveen Laagpakket afgezet.

Legenda

Bd2k : beddingafzettingen van de stroomgordel van Spijk op Hollandveen Laagpakket en bedekt met komklei

F3k : komklei (Formatie van Echeld) op Hollandveen Laagpakket

F3g : oeverafzettingen (Formatie van Echeld) op Hollandveen Laagpakket

o/F3 : overslag- en crevasseafzettingen op F3k

Afbeelding 2.1: Ligging van het plangebied op de Geologische Kaart van Nederland schaal 1:50.000, aangegeven met het rode kader (Bron: Rijks Geologische Dienst, 1970).

De stroomgordel van Spijk was actief tot circa 2.222 jaar geleden. Hij heeft zich niet tot in de pleistocene ondergrond ingesneden.⁸ Vanaf circa 1.525 jaar geleden is de Merwede actief.⁹ Vanaf dat moment wordt er door de Merwede in het plangebied komklei afgezet. Het is deze komklei die binnen het plangebied aan het maaiveld ligt.

Op de Geomorfologische Kaart van Nederland schaal 1:50.000 (afbeelding 2.2) staat aangegeven dat het plangebied in een komvlakte (code 1M23) ligt. Ter plaatse van de stroomgordel van Spijk staat op de geomorfologische kaart een rivierinversierug (code 3K26) aangegeven. Deze landschapsvorm is ontstaan, doordat de zandige beddingafzettingen minder zijn ingeklonken dan de komklei, waardoor de oude rivierloop

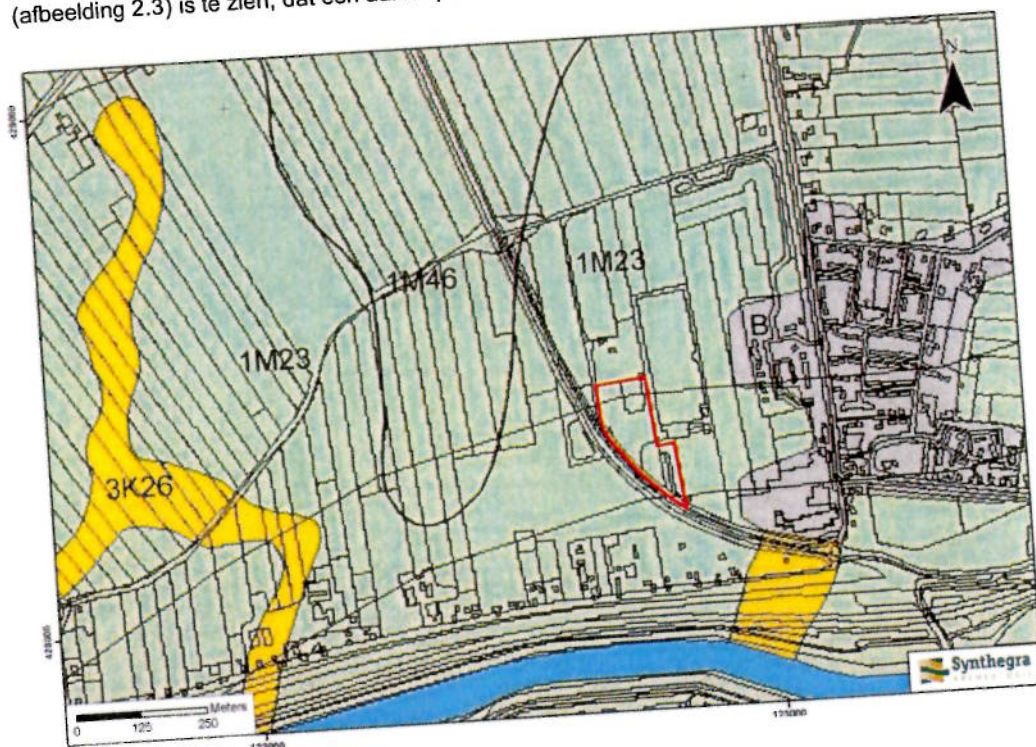
⁷ Berendsen en Stouthamer, 2001

⁸ Berendsen en Stouthamer, 2001

⁹ Berendsen en Stouthamer, 2001

Project: Bureauonderzoek, Sportlaan te Schelluinen
Projectnummer: S090235

als een rug in het landschap is komen te liggen. Op de hoogtekkaart van het plangebied en omgeving (afbeelding 2.3) is te zien, dat een aantal percelen binnen het plangebied zijn opgehoogd.¹⁰

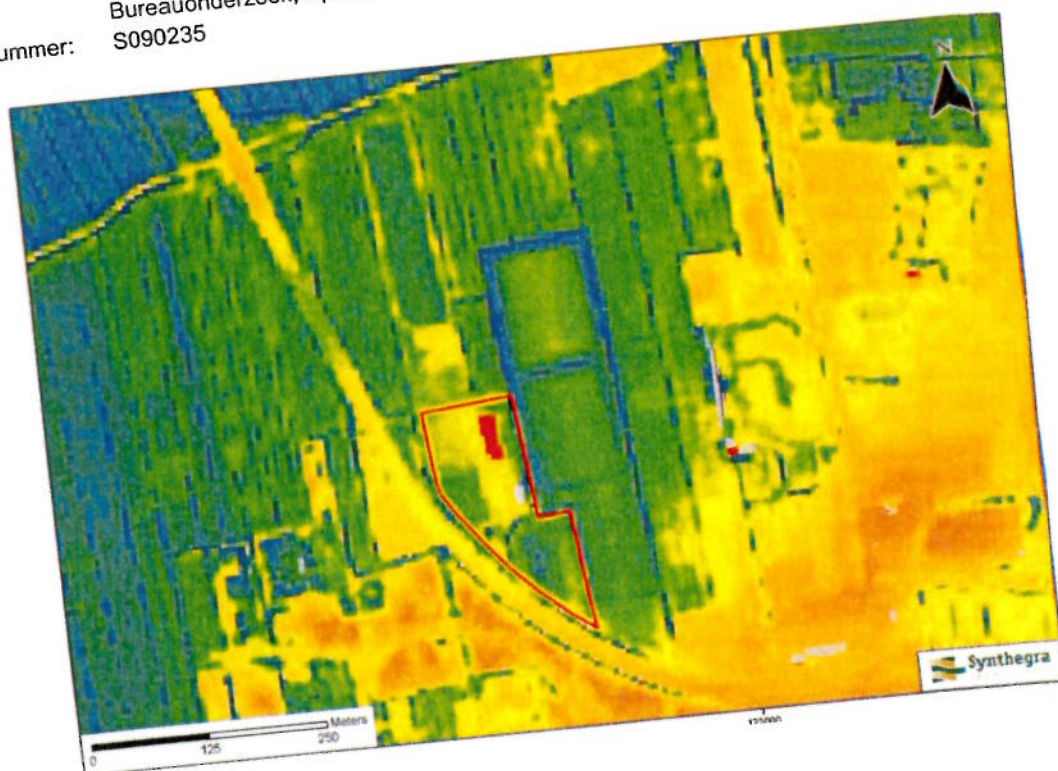

Legenda

- 1M23** : rivierkomvlakte
- 1M46** : ontgonnen veenvlakte
- 3K26** : rivierinversierug
- B** : bebouwing

Afbeelding 2.2: Ligging van het plangebied op de Geomorfologische Kaart van Nederland 1:50.000, aangegeven met het rode kader (Bron: www.archis2.archis.nl).

¹⁰ www.ahn.nl

LEGENDA

- Blauw : lager dan 0,9 m -NAP
Groen : 0,9 – 0,5 m -NAP
Geel : 0,5 – 0,0 m -NAP
Oranje : 0,0 – 0,5 m +NAP
Rood : hoger dan 0,5 m +NAP

Afbeelding 2.3: Ligging van het plangebied op het Actueel Hoogtebestand van Nederland (AHN), aangegeven met het rode kader (Bron: www.ahn.nl).

Bodem

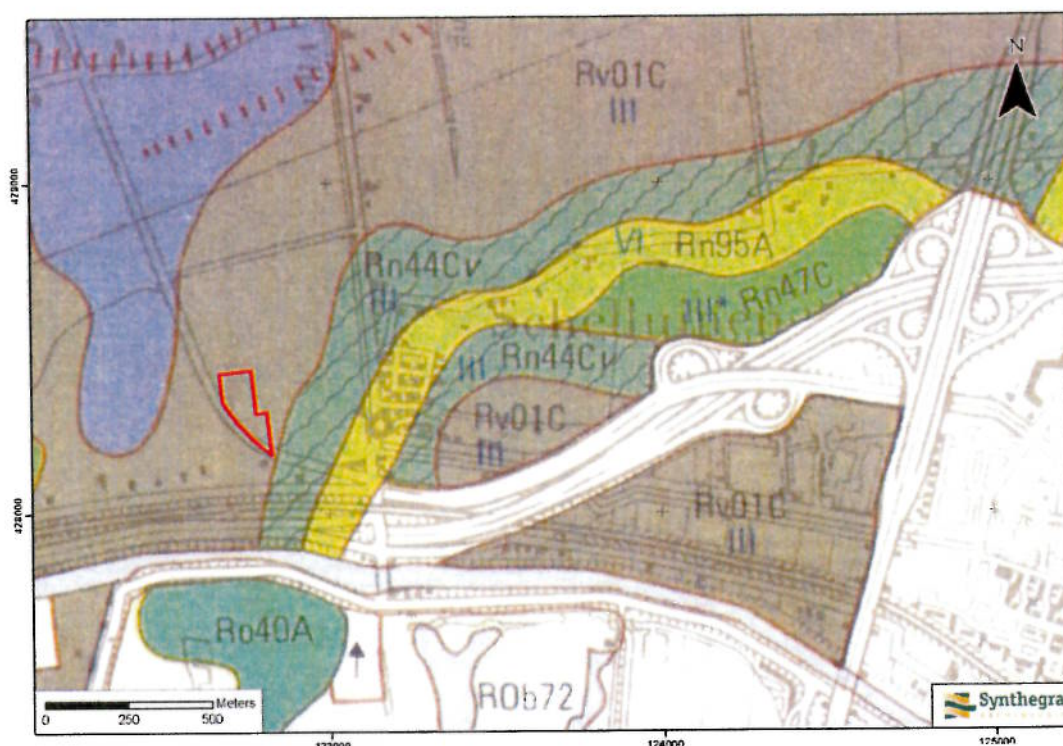
Op de Bodemkaart van Nederland schaal 1:50.000 (afbeelding 2.4) staat aangegeven, dat binnen het plangebied drechтваaggronden voorkomen (code Rv01C).¹¹

De eenheid drechтваaggronden omvat zeer uniform opgebouwde komklei-op-veengronden. De bovengrond bestaat uit kalkloze, zwak siltige klei. De ondergrond bestaat uit veen, dat doorgaans begint op een diepte van 40 à 80 centimeter beneden maaiveld.¹² De kalkloze poldervaaggronden (code Rn44C), die direct ten zuidoosten van het plangebied voorkomen hebben een vergelijkbare profielopbouw, maar het veen begint dieper dan 80 cm beneden maaiveld.

¹¹ Stichting voor Bodemkartering, 1981.

¹² Harbers, 1981.

Project: Bureauonderzoek, Sportlaan te Schelluinen
Projectnummer: S090235

Legenda

Rn95A : kalkhoudende poldervaaggronden

Rn47C : kalkloze poldervaaggronden

Rn44C : kalkloze poldervaaggronden

Rv01C : drechtvaaggronden

Ro40A : nesvaaggronden

Rob72 : gorsvaaggronden

...v : moerig materiaal beginnend dieper dan 80 en doorgaand tot dieper dan 120 cm beneden maaiveld

Afbeelding 2.4: Ligging van het plangebied op de Bodemkaart van Nederland schaal 1:50.000, aangegeven met het rode kader (Bron: Stichting voor Bodemkartering, 1981).

2.3 Archeologische waarden in en rondom het plangebied

In deze paragraaf wordt gekeken of binnen en rond het plangebied archeologische waarden bekend zijn. Hiervoor zijn de volgende bronnen binnen de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE, de voormalige RACM) geraadpleegd:

- het Centraal Archeologisch Archief (CAA)
- het Centraal Monumenten Archief (CMA)
- Archeologisch Informatie Systeem (ARCHIS II)

Daarnaast zijn de volgende bronnen geraadpleegd:

- Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS) van de provincie Zuid-Holland¹³
- gegevens van amateur archeologen

Volgens de IKAW (Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden) van de RCE geldt voor het plangebied een lage archeologische verwachting (bijlage 2). Op de Cultuurhistorische Hoofdstructuur (CHS) van de provincie Zuid-Holland heeft het plangebied eveneens een lage archeologische waarde. Deze kaarten zijn indicatief en zullen voor het opstellen van een gespecificeerd verwachtingsmodel worden genuanceerd en gepreciseerd, aangezien uit deze kaarten niet blijkt wat de aard en ouderdom is van de te verwachten archeologische resten.

Uit de archieven en ARCHIS II van de RCE blijkt dat het plangebied binnen een archeologische onderzoeksmeldingen ligt (bijlage 2). Uit de directe omgeving (binnen een straal van 500 m) zijn twee waarnemingen en één onderzoeksmelding bekend.

Onderzoeksmelding waarbinnen het plangebied ligt:

Onderzoeksmelding 10.182

Deze onderzoeksmelding betreft het tracé van de Betuweroute dat door RAAP is onderzocht door middel van kartering, boringen en opgravingen. In het tracédeel in de omgeving van het plangebied zijn geen vervolgonderzoeken uitgevoerd.

Monumenten, waarnemingen en onderzoeksmeldingen binnen een straal van 500 m van het plangebied:

Waarnemingsnummer 40.726

Ten oosten van het plangebied, op een afstand van circa 330 m, bevindt zich de Commanderie van de Duitse Orde. Naast de commanderie bevindt zich een verhoging in het maaiveld. Mogelijk is dit een terp.

Waarnemingsnummer 24.775

Op circa 250 m ten zuiden van het plangebied zijn in de jaren '60 van de 20^e eeuw op 0,4 m diepte enkele tufstenen gevonden die nog in verband lagen. Daarnaast werden enkele losse bakstenen aangetroffen. De stenen dateren uit de late middeleeuwen en werden gevonden tijdens het aanleggen van een waterleiding. Mogelijk behoren ze tot een voormalig kerkhofterrein (waarnemingsnummer 24.775).

¹³ http://geo.zuid-holland.nl/geo-loket/kaart_chs.html

Project: Bureauonderzoek, Sportlaan te Schelluinen
Projectnummer: S090235

Onderzoekmelding 16.638 en

Door middel van een booronderzoek door Grontmij is de aanwezige donk (rivierduin) ten zuidwesten van het plangebied in kaart gebracht. Het onderzoeksgebied bevindt zich direct ten westen van het plangebied, aan westzijde van de N216. Het hoogste punt van de donk bevindt zich op 8,6 m beneden maaiveld, het diepste punt op 9,8 m beneden maaiveld. Er zijn geen archeologische indicatoren waargenomen. Uit een bestudeerd botanisch monster is gebleken dat de omgeving niet antropogeen is beïnvloed (onderzoekmelding 16.638). De aanwezige stroomrug kon vanwege het ontbreken van betredingstoestemming niet worden onderzocht. Dit zal in de toekomst nog moeten plaatsvinden.

De voorzitter van de AWN - afdeling Lek- en Merwestreek (de heer T. Korevaar) is op 01-07-2009 per email benaderd. Hij heeft op de vraag of bij hem nog archeologische en/of historische informatie uit het plangebied bekend is (die niet bij de RCE is gemeld) geantwoord dat er geen noemenswaardige informatie beschikbaar is.

2.4 Historische ontwikkeling

Voor de historische ontwikkeling is historisch kaartmateriaal en relevante achtergrondliteratuur geraadpleegd, dat in onderstaande paragraaf is weergegeven.

De eerste bewoners in de omgeving stamden onder meer af van de Friezen. In de Romeinse tijd nam de bewoning in het veengebied toe. Handel resulteerde in groei van de bestaande nederzettingen en het stichten van nieuwe nederzettingen. De bevolkingsomvang liep na het uiteenvallen van het Romeinse rijk echter snel terug. Vanaf de 10^e eeuw vond er weer permanente, en op grotere schaal, bewoning plaats. In deze periode vestigde men zich langs de rivieren in de drogere gebieden in de waard. Een reden voor de herbevolking van de veengebieden zou kunnen zijn dat het klimaat in de 10^e eeuw uitzonderlijk droog werd.¹⁴

De naam Schelluinen komt voor het eerst voor in de schriftelijke bronnen in het jaar 1220, De commanderij van de ridderlijke Duitse Orde, een kruisvaardersgenootschap, die zich vestigden op deze locatie. Men vernoemde nieuwe plaatsen of gebieden, zeker wanneer deze een geestelijke oorsprong hadden, vaak naar

bestaande, tot de verbeelding sprekende plaatsen (om op die manier nieuwe bewoners te lokken).¹⁵ Zodoende is de naam Schelluinen (van oorsprong *Scalun* genaamd) afkomstig van de stad Askalon, in het huidige Palestina. De kleine vestiging, vijf tot acht personen, viel onder de Balije van Utrecht en was gelegen in de Alblasserwaard. Deze waard wordt omsloten door de rivieren de Merwede, de Noord en de Lek, alsmede het Merwedekanaal (een vergraving van het Zederikkanaal, dat een vergraving was van de rivier de Zederik).¹⁶ Op een kaart uit de 15^e eeuw, waarvan de tekenaar onbekend is, wordt de nederzetting aangeduid als *Scelune* (afbeelding 2.5).

Afbeelding 2.5: Schelluinen op een kaart uit de 15^e eeuw (bron: Wolters-Noordhoff Atlasproducties 2007, 18).

De gebieden rondom de bewoningskernen werden rond het jaar 1000 ontgonnen, onder leiding van de graven van Holland en de bisschoppen van Utrecht. In het veenlandschap werden vanuit de rivieren sloten gegraven om het water beter te laten wegvloeien. In 1277 gaf graaf Floris V van Holland opdracht om de bestaande dijken en dijkjes rondom de veenrivieren aaneen te laten sluiten. Rondom de donken (hoger gelegen plekken in het voorheen moerasachtige landschap), die als basis voor de ontginningswerkzaamheden dienden, waren inmiddels dorpjes ontstaan.¹⁷

De Utrechtse bisschop en de kapittels hielden eveneens toezicht op de ontginningen, die zo snel mogelijk moesten verlopen. De expansiedrift van de graaf van Holland was één reden, en de belofte van rechtsmacht in de nieuwe gebieden voor bestuurders was een tweede. Op die manier wist de bisschop te voorkomen dat hij financiële steun moest verlenen aan de gebieden, ze vielen immers onder wereldlijk gezag vanaf het

¹⁴ Hendrikx 1998, 98.

¹⁵ www.rhcijnstreek.nl

¹⁶ De Kok, 2003.

¹⁷ www.geschiedenisvanzuidholland.nl

moment dat ze bewoonbaar waren.¹⁸ Het werkte overigens goed. De meeste ontginningen waren aan het einde van de 13^e eeuw voltooid.

De moord op Floris V in 1296 leidde ertoe dat grote delen van het nieuwe land onder direct bestuur vielen van de heren van Arkel. Vanuit het dorp Arkel bestuurden zij lange tijd het omringende gebied, waartoe onder andere ook Gorinchem en omgeving behoorde. Van 1380 tot 1420 vochten zij met het naburige Vianen een bloedige oorlog uit.¹⁹ Na de Arkelse oorlog kwam het gebied van de Heren van Arkel weer in handen van de graven van Holland.

Door deze machtswisseling werd de band met Holland en de groeiende Hollandse welvaart sterker. Boeren in de omgeving leefden in de middeleeuwen met name van de hennepeteelt. Dit gewas vormde de grondstof voor onder andere scheepszeil en –touw. De bouwlanden werden vruchtbaar gemaakt met behulp van varkensmest.²⁰ Toen de hennepeteelt in de 19^e eeuw aan belang verloor schakelde vrijwel alle boeren over op de melkveehouderij.

Op zowel het minuutplan uit begin 19^e eeuw (afbeelding 2.5)²¹ als uit de gegevens van de Oorspronkelijke Aanwijzende Tafels (OAT)²² behorende bij het minuutplan blijkt dat het plangebied volledig in gebruik is als bos en/of hakhout. Slechts enkele percelen in de omgeving van het plangebied zijn in gebruik als weiland. Binnen het plangebied zijn noord-zuid georiënteerde percelen aanwezig die aan verschillende eigenaren toebehoren. Er bevindt zich geen bebouwing binnen het plangebied.

Op de kaart uit 1839-1859 (afbeelding 2.6) is geen verandering in grondgebruik zichtbaar. Het merendeel van de percelen is in gebruik als bos en hakhout, een enkel perceel als weiland. De bebouwde kom van Schelluinen bevindt zich ten oosten van het plangebied. Het plangebied is niet bebouwd. Langs de wetering ten noorden van het plangebied loopt een weg.

Door de aanleg van de spoorlijn Dordrecht-Geldermalsen in 1883 werd het dorp uit haar betrekkelijke rust gehaald. Er kwam een halte, die echter in 1929 weer werd opgeheven.²³ Op de kaart uit circa 1911 (afbeelding 2.7) is deze halte aanwezig ten zuidoosten van het plangebied. De oostelijke percelen binnen het plangebied zijn in gebruik als bos of hakhout en het westelijke deel bestaat uit weiland. Het plangebied is niet bebouwd.

Op de kaart uit 1955-1965 (afbeelding 2.8) is de huidige N216 ten westen van het plangebied aangelegd. Het plangebied zelf is niet bebouwd en bestaat uit weiland en bouwland. Vrijwel alle bospercelen in de omgeving van het plangebied zijn verdwenen en in gebruik genomen als weiland. Het zuidelijke deel van het plangebied is in gebruik als bouwland.

¹⁸ Blijdenstijn 2005, 230-231.

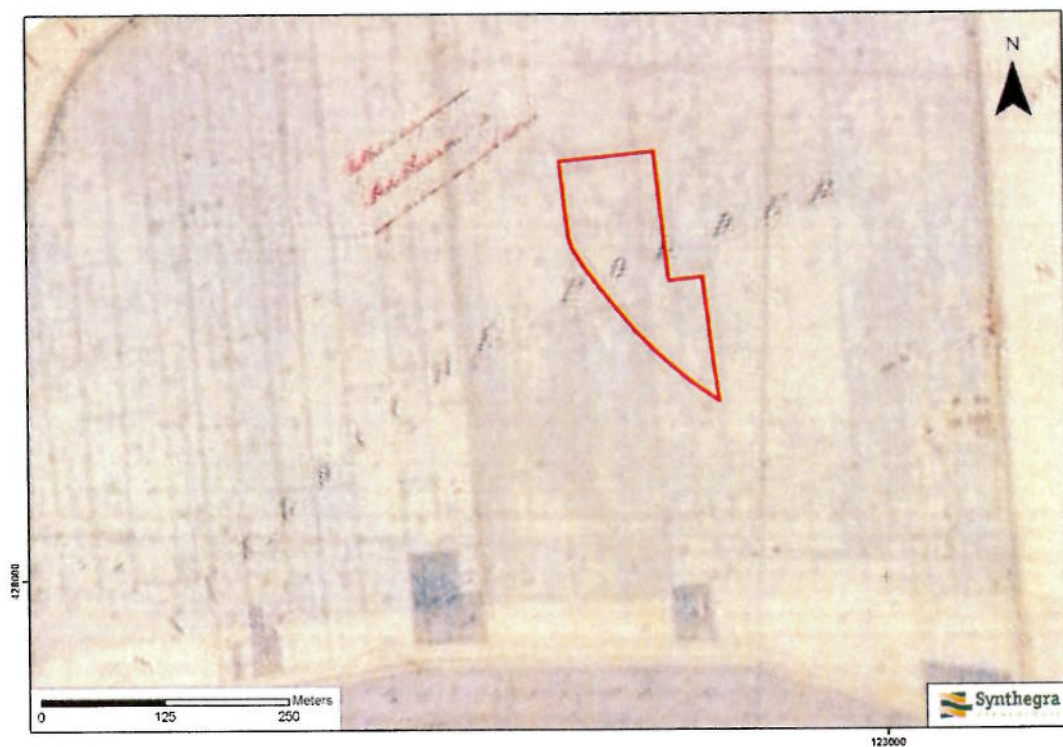
¹⁹ www.regiodiep.nl

²⁰ Borger, Haartsen, Vesters en Horsten 1997, 89.

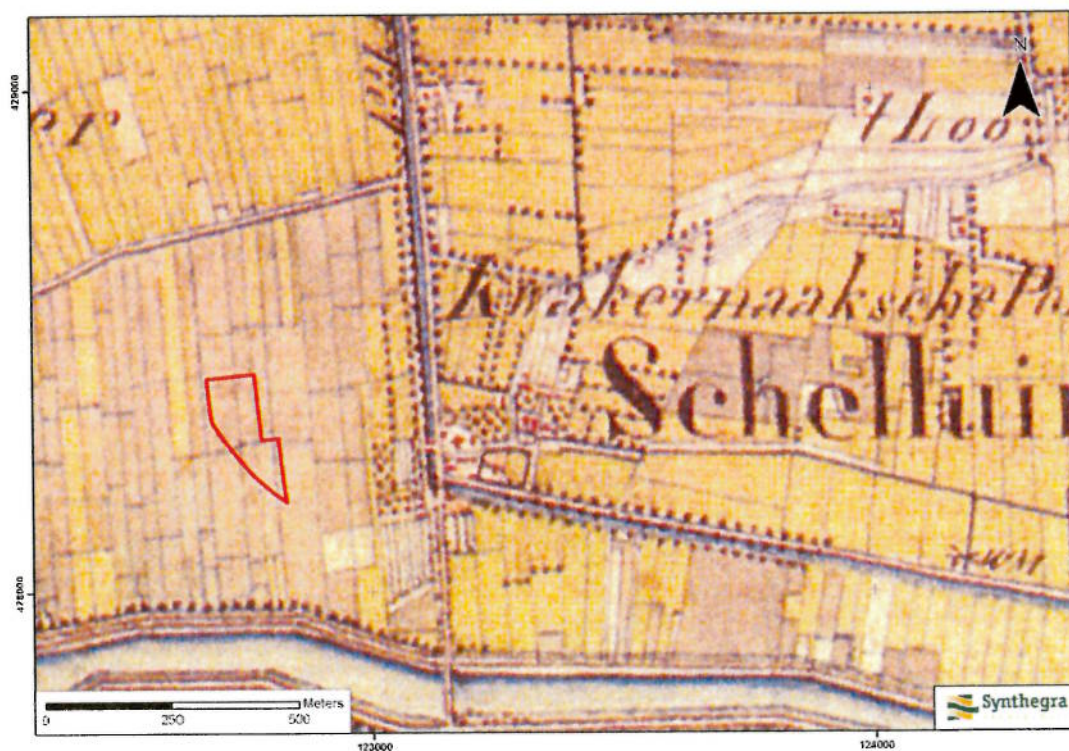
²¹ www.watwaswaar.nl Gemeente Schelluinen, sectie A, blad 1. Minuutplannen zijn de oorspronkelijke kadastrale kaarten die zijn vervaardigd vanaf 1811 en 1812 in navolging van de Fransen o.l.v. Napoleon Bonaparte. Het zijn grondbeschrijvingen (kadastrers) van de gemeenten met hierop aangegeven de percelen, perceelnummers en gebouwen.

²² OAT = Oorspronkelijke Aanwijzende Tafel. Dit is een register uit 1832 waarin diverse gegevens in vermeld staan die betrekking hebben op de betreffende percelen, zoals de eigenaar, beroep en woonplaats, alsmede het grondgebruik en de oppervlakte.

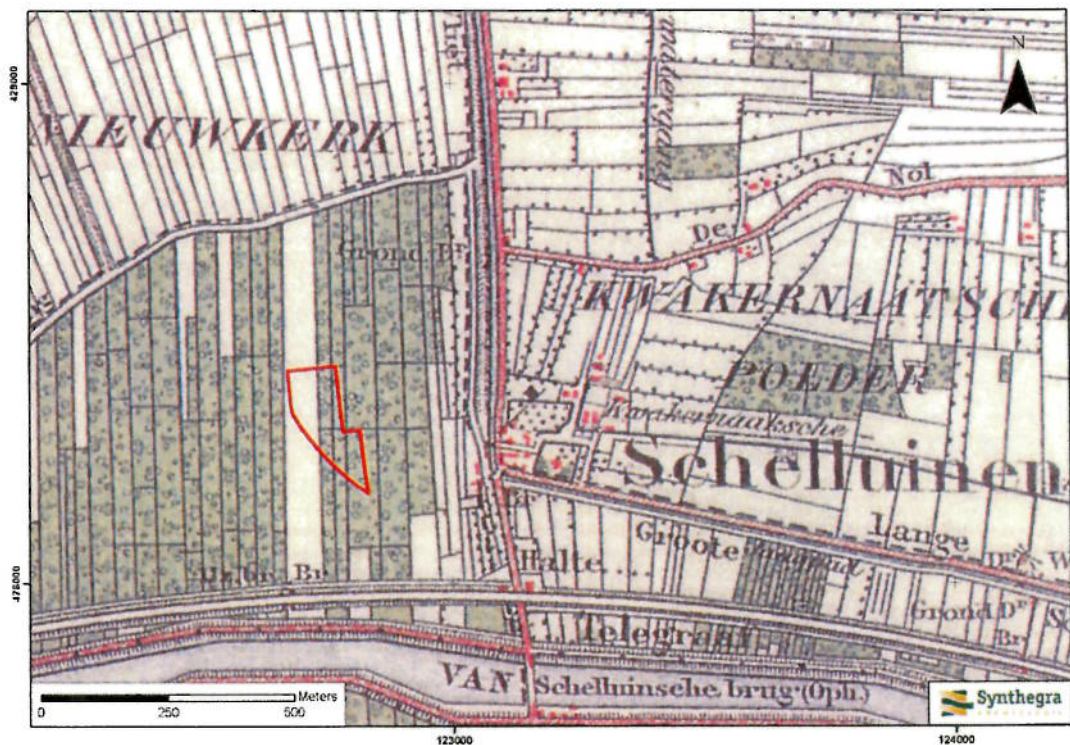
²³ www.gorinchem.nl

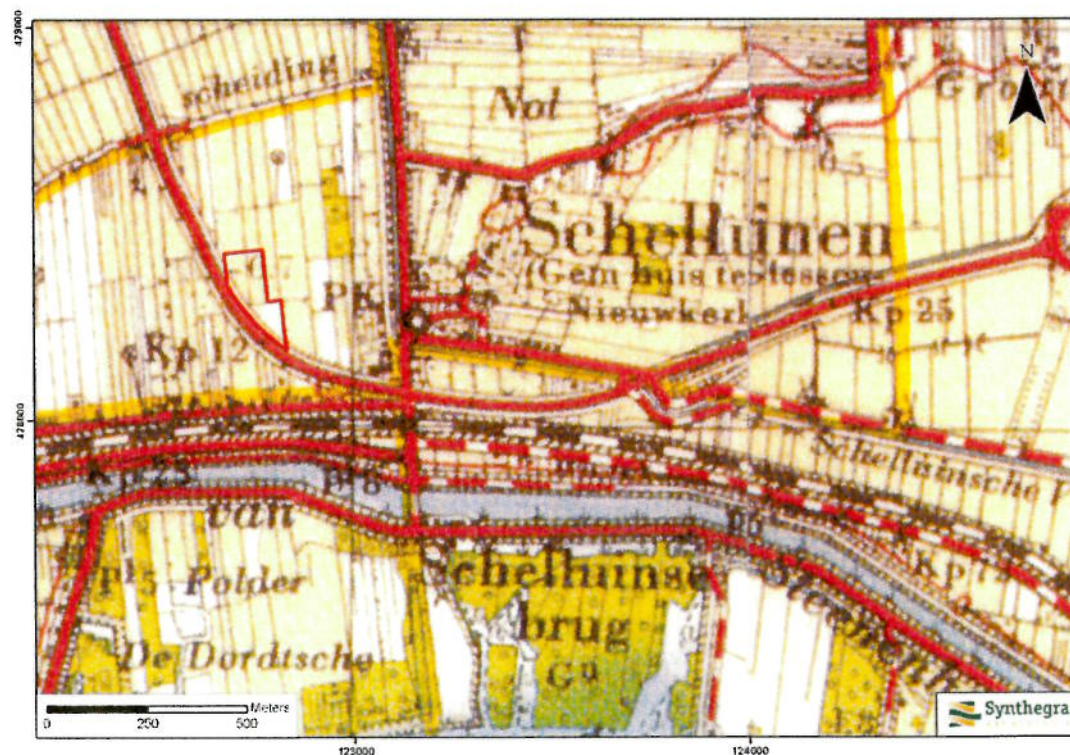
Afbeelding 2.5: Ligging van het plangebied op het minuutplan uit begin 19^e eeuw, aangegeven met het rode kader. (Bron: www.watwaswaar.nl).

Afbeelding 2.6: Ligging van het plangebied op de kaart uit circa 1839-1859, aangegeven met het rode kader. (Bron: Wolters Noordhoff Atlasproducties 1990, West-Nederland, blad 84).

Afbeelding 2.7: Ligging van het plangebied op de kaart uit 1914, aangegeven met het rode kader (Bron: Uitgeverij Nieuwland 2005, Zuid-Holland, blad 527).

Afbeelding 2.8: Ligging van het plangebied op de kaart uit circa 1955-1965, aangegeven met het rode kader (Bron: Uitgeverij 12 Provinciën 2006/2007, blad 187).

2.5 Gespecificeerde archeologische verwachting

Volgens de IKAW (Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden) van de RCE geldt voor het plangebied een lage archeologische verwachting (bijlage 2). Op de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW) van de provincie Zuid-Holland heeft het plangebied eveneens een lage archeologische waarde.

Gezien de ouderdom van de in het plangebied verwachte afzettingen kunnen er vindplaatsen uit het laat-paleolithicum tot en met de nieuwe tijd worden verwacht.

Jager-verzamelaars uit het laat-paleolithicum en mesolithicum kozen als woon- en verblijfplaats vaak voor de hoger liggende terreingedeelten in het landschap, bij voorkeur in de buurt van open water. Nabij deze waterrijke plekken was er een grote biodiversiteit, waardoor de jacht en het verzamelen van plantaardig voedsel betrekkelijk gemakkelijker was. Bewoningssporen bestaat uit ondiepe grondsporen (haardkuilen) en spreiding van vuursteenfragmenten. De pleistocene afzettingen liggen echter op een diepte van circa 10 m beneden het maaiveld. De top van deze afzettingen is nog intact, maar het landschappelijke reliëf is niet bekend. Bewoning concentreerde zich op de hoger gelegen delen in het landschap, zoals rivierduinen. Deze komen in het plangebied waarschijnlijk niet voor. Om deze redenen wordt er aan het plangebied een lage verwachting voor resten uit het laat-paleolithicum en het mesolithicum toegekend.

Vanaf het neolithicum ontstaan de eerste landbouwculturen die gekenmerkt worden door sedentaire nederzettingen. In de beginperiode combineert men de eigen teelt met het jagen en verzamelen, maar geleidelijk stapt men over naar landbouw en veeteelt. De nederzettingen worden gekenmerkt door permanente woningen en grondsporen die plaatselijk diep in de bodem aanwezig kunnen zijn, zoals paalkuilen, afvalkuilen en waterputten. In de periode vanaf het neolithicum tot en met de vroege middeleeuwen heeft men nog steeds een voorkeur voor hoger en droger gelegen gebieden. Het plangebied lag echter laag, waardoor het geen geschikte bewoningslocatie vormde. Perioden van veengroei worden afgewisseld met perioden waarin komklei werd afgezet. Om die reden wordt er voor de periode neolithicum tot en met de vroege middeleeuwen een lage verwachting aan het plangebied toegekend om archeologische resten aan te treffen.

In de late middeleeuwen verandert het bewoningspatroon. Bewoning concentreert zich in dorpen en bewoningsclusters. Rondom deze dorpen ligt het landbouwareaal dat wordt benut voor de voedselvoorziening van de inwoners. Een hogere ligging van woongrond is in het venige gebied waar het plangebied in ligt echter wel wenselijk. Om die reden creëert men deze hoger gelegen woongronden zelf wanneer deze niet in het landschap aanwezig zijn. Het resultaat daarvan is dat er ten oosten van het plangebied, in en rond de oude kern van Schelluinen, woonterpen werden opgeworpen. Ter plaatse van deze terpen geldt een hoge verwachting voor resten uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd. In het plangebied is naar verwachting geen terp aanwezig en het plangebied ligt buiten de historische kern van Schelluinen (bijlage 2). Om die reden wordt voor de periode late middeleeuwen tot en met de nieuwe tijd een lage verwachting aan het plangebied toegekend om archeologische resten aan te treffen.

Project: Bureauonderzoek, Sportlaan te Schelluinen
Projectnummer: S090235

Periode	Verwachting	Verwachte kenmerken vindplaats	Diepteligging sporen
laat-paleolithicum – mesolithicum	laag	Bewoningssporen, tijdelijke kampementen: vuursteen artefacten, haardkuilen	Circa 10 m beneden maaiveld
neolithicum – vroege middeleeuwen	laag	Nederzetting: cultuurlaag, fragmenten aardewerk, natuursteen, gebruiksvoorwerpen	vanaf maaiveld, onder de bouwvoor
late middeleeuwen – nieuwe tijd	laag		

Tabel 2.1: Archeologische verwachting per periode.

Bodemverstoring

Het grondgebruik binnen het plangebied is in de 20^e eeuw veranderd van bosbouw naar weide. Het is niet bekend hoe de bomen zijn gerooid. Mogelijk is daarbij veel grond omgewoeld.

In de laatste decennia van de 20^e eeuw is op het plangebied een sportpark aangelegd. Ter plaatse van de fundamenten van de bebouwing zijn zowel de bodem als eventuele resten waarschijnlijk reeds verstoord.

3 Conclusies en aanbevelingen

3.1 Inleiding

Het doel van het archeologisch bureauonderzoek was het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting voor het plangebied. Voor het plangebied geldt een lage verwachting voor zowel vuursteenvindplaatsen uit het laat-paleolithicum en mesolithicum als voor nederzettingsresten uit het neolithicum tot en met de nieuwe tijd.

3.2 Conclusies / beantwoording onderzoeksvragen

- *Wat is de opbouw van de ondergrond en het verwachte bodemtype?*
Binnen het plangebied is naar verwachting komklei (formatie van Echteld) op veen (Hollandveen Laagpakket) aanwezig. In de betrekkelijk jonge bodem worden drechtaaggronden verwacht. Op grotere diepte (circa 10 m) bevinden zich pleistocene rivierafzettingen.
- *Worden archeologische vindplaatsen in het onderzoeksgebied verwacht?*
Het plangebied vormde vanwege de lage ligging in alle perioden waarschijnlijk geen geschikt bewoningslocatie. Er bevinden zich ook geen verhoogde huisplaatsen of terpen in het plangebied. De verwachting voor vindplaatsen binnen het plangebied is daarom laag.
- *Wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard en datering hiervan?*
Het antwoord op deze vraag is niet meer van toepassing, aangezien geen vindplaatsen worden verwacht.
- *In hoeverre worden eventueel aanwezige archeologische resten bedreigd door de voorgenomen ontwikkeling van het gebied?*
De voorgenomen ontwikkeling van het gebied zal geen bedreiging vormen voor archeologische resten, aangezien deze niet binnen de grenzen van het plangebied worden verwacht.

3.3 Aanbevelingen

Op grond van de resultaten van het onderzoek wordt voor het plangebied geen vervolgonderzoek geadviseerd.

Bovenstaand advies vormt een zogenaamd selectie-advies. Met nadruk willen wij de opdrachtgever erop wijzen dat dit selectieadvies nog niet betekent dat al bodemverstorende activiteiten of daarop voorbereidende activiteiten kunnen worden ondernomen. De resultaten van dit onderzoek zullen namelijk eerst moeten worden beoordeeld door het bevoegd gezag (gemeente Giessenlanden), die vervolgens een selectiebesluit neemt.

Er is geprobeerd een zo gefundeerd mogelijk advies te geven op grond van de gebruikte onderzoeksmethoden. De aanwezigheid van archeologische sporen of resten in het plangebied kan nooit volledig worden uitgesloten. Synthebra bv wil de opdrachtgever er daarom op wijzen, dat mochten er tijdens de geplande werkzaamheden toch archeologische waarden worden aangetroffen dan geldt conform artikel 53 van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg²⁴ een meldingsplicht bij de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap of ons inziens het door hem vertegenwoordigd bevoegd gezag, de gemeente Giessenlanden.

²⁴ WAMZ 2007.

Literatuur en kaarten

Literatuur

- Bakker de, H en J. Schelling, 1989: *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland, de hogere niveaus*. Staring Centrum, Wageningen.
- Berendsen, H.J.A. en E. Stouthamer, 2001: *Palaeogeographic development of the Rhine-Meuse delta, The Netherlands*, Van Gorcum, Assen.
- Blijdenstijn, R., 2005: *Tastbare tijd. Cultuurhistorische atlas van de provincie Utrecht*, Utrecht.
- Borger, G., A. Haartsen, P. Vesters en F. Horsten 1997: *Het Groene Hart. Een Hollands cultuurlandschap*. Matij, Utrecht.
- Harbers, P., 1981: *Bodemkaart van Nederland 1:50.000, Toelichting bij het kaartblad 38 Oost (Gorinchem)*, Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Hendriks, J.A., 1998: *De ontginning van Nederland. Het ontstaan van de agrarische cultuurlandschappen in Nederland*. Matij, Utrecht.
- Kok, H. de, 2003: *Boer en boerderij in de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden* (Stichting Boerderij & Erf Alblasserwaard-Vijfheerenlanden).
- Mulder de, E.F.J., M.C. Geluk, I.L. Ritsema, W.E. Westerhoff en T.E. Wong, 2003: *De ondergrond van Nederland*. Wolters-Noordhoff, Groningen/Houten
- Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer, 2006a: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie, versie 3.1*. SIKB, Gouda.

Kaarten

- Rijks Geologische Dienst, 1970: *Geologische kaart van Nederland 1:50.000, blad 38 Oost (Gorinchem)*, Haarlem.
- Stichting voor Bodemkartering, 1981: *Bodemkaart van Nederland 1:50.000, blad 38 Oost (Gorinchem)*, Wageningen.
- Uitgeverij Nieuwland, 2005, *Grote Historische Atlas van Zuid-Holland, ca. 1905*, schaal 1:25.000, Tilburg.
- Uitgeverij 12 Provinciën, 2006/2007: *Atlas van Topografische kaarten. Nederland 1955-1965*, schaal 1:50.000, Landsmeer.
- Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 2007: *De Bosatlas van Nederland. De canon van Nederland in kaarten en beelden*. Groningen.
- Wolters Noordhoff Atlasproducties, 1990: *Grote Historische Atlas van Nederland; 1 West-Nederland 1839-1859*, schaal 1:50.000, Groningen.

Project: Bureauonderzoek, Sportlaan te Schelluinen
Projectnummer: S090235

Internet

www.archis2.archis.nl

www.ahn.nl

www.geschiedenisvanzuidholland.nl

www.gorinchem.nl

www.nitg.tno.nl

www.regiodiep.nl

www.rhcrijnstreek.nl

www.watwaswaar.nl

http://geo.zuid-holland.nl/geo-loket/kaart_chs.html

Bijlagen:

**Bijlage 1: Overzicht van relevante geologische en archeologische
 tijdvakken**

Overzicht geologische en archeologische tijdvakken

Ouderdom in jaren	Chronostratigrafie					MIS	Lithostratigrafie						
	Kwartair	Laat	Holoceen					1	Formaties: Naaldwijk (marien), Nieuwkoop (veen), Echteld (fluviaal)		Formatie van Boxtel	Formatie van Beegden	
11.755			Laat- Weichselien (Laat- Glaciaal)	Late Dryas (koud)		2	Formatie van Kreftenheye						
12.745				Allerød (warm)									
13.675				Vroege Dryas (koud)									
14.025				Bølling (warm)									
15.700				Laat- Pleniglaciaal									
29.000		Midden- Weichselien (Pleniglaciaal)	Midden- Pleniglaciaal		3								
50.000			Vroeg- Pleniglaciaal		4								
75.000			Vroeg- Weichselien (Vroeg- Glaciaal)		5a								
				5b									
				5c									
				5d									
115.000		Eemien (warme periode)							5e				Eem Formatie
130.000										Formatie van Drente			
		Midden	Midden	Saalien (ijstijd)					6	Formatie van Urk			
370.000				Holsteinien (warme periode)									
410.000				Elsterien (ijstijd)									
475.000				Cromerien (warme periode)									
850.000		Vroeg	Vroeg	Pre-Cromerien									Formatie van Sterksel
2.600.000													

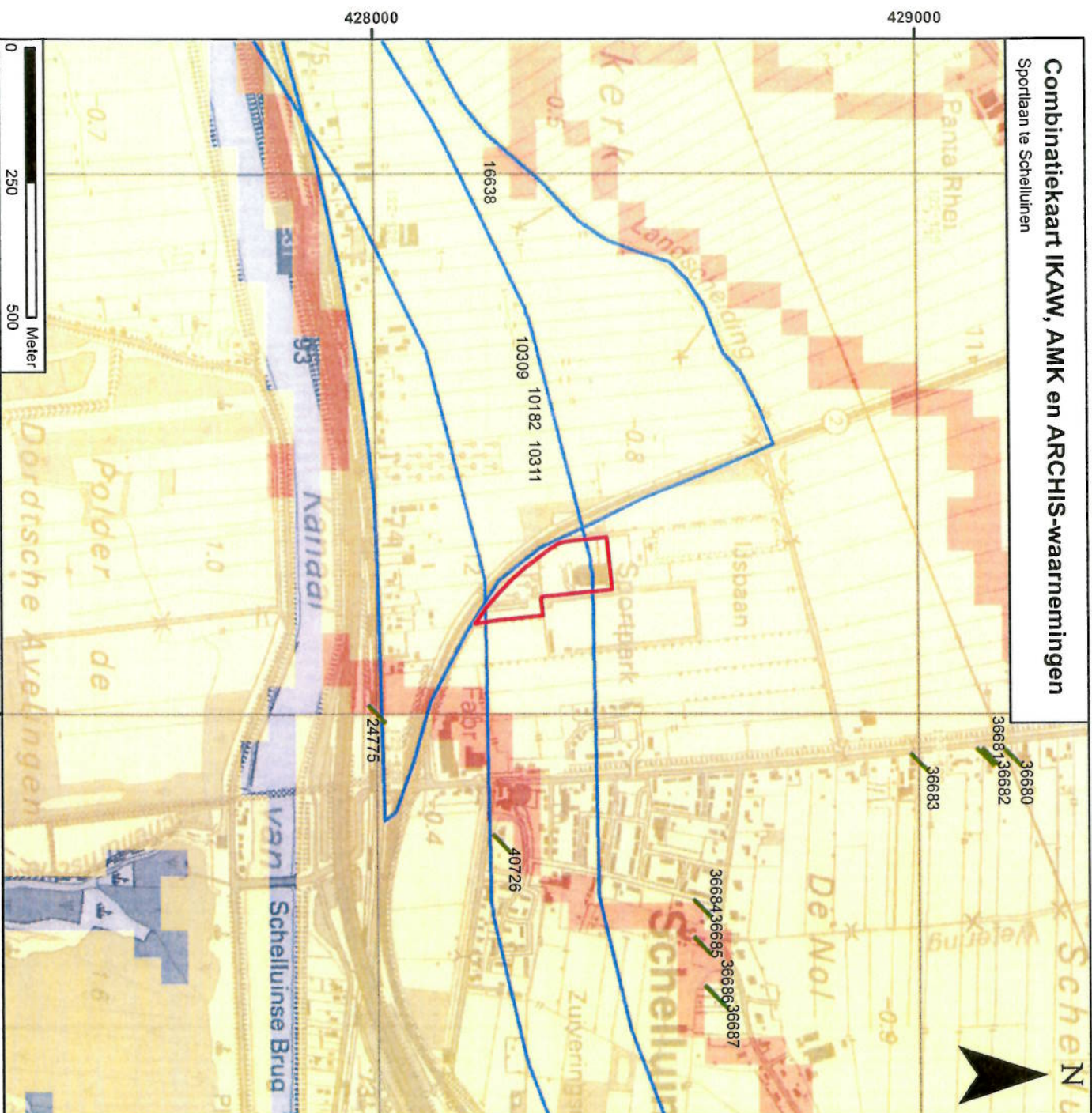
Cal. jaren v/n Chr.	¹⁴ C jaren	Chronostratigrafie		Pollen zones	Vegetatie	Archeologische perioden
1950	0	Laat	Subatlanticum koeler vochtiger	Vb2	Loofbos eik en hazelaar overheersen haagbeuk veel cultuurplanten rogge, boekweit, korenbloem	Nieuwe tijd
-1500				Vb1		Middeleeuwen
-450				Va		Romeinse tijd
0		Midden	Subboreaal koeler droger	IVb	Loofbos eik en hazelaar overheersen beuk > 1% invloed landbouw (granen)	IJzertijd
-12				IVa		Bronstijd
-800	815					
-2000	2650	Vroeg	Atlanticum warm vochtig	III	Loofbos eik, els en hazelaar overheersen in zuiden speelt linde een grote rol	Neolithicum
-3755	5000					
-4900						
-5300		Vroeg	Boreaal warmer	II	den overheerst hazelaar, eik, iep, linde, es	Mesolithicum
-7020	8000			I		
-8240	9000					
-8800		Laat-Pleistoceen	Preboreaal warmer		eerst berk en later den overheersend	
-11.755	10.150					
-12.745	10.800					
-13.675	11.800	Weichselien (ijstijd)	Laat-Weichselien (Laat-Glaciaal)	Late Dryas	LW III	parklandschap
-14.025	12.000			Allerød	LW II	dennen- en berkenbossen
-15.700	13.000			Vroege Dryas	LW I	open parklandschap
-35.000		Midden-Pleistoceen	Midden-Weichselien (Pleniglaciaal)			open vegetatie met kruiden en berkenbomen
-75.000						perioden met een poolwoestijn en perioden met een toendra
-115.000						perioden met bos en perioden met een subarctisch open landschap
-130.000		Midden-Pleistoceen	Vroeg-Weichselien (Vroeg-Glaciaal)			loofbos
-300.000		Midden-Pleistoceen	Saalien (ijstijd)			

Chronostratigrafie voor Noordwest-Europa volgens Zagwijn (1974), Vandenberghe (1985) en De Mulder *et al.* (2003). Lithostratigrafie volgens De Mulder *et al.* (2003). Mariene isotoop stadium (MIS) volgens Bassinot *et al.* (1994). Atmosferische data volgens Stuiver *et al.* (1998). Zuurstofisotoop calibratie (OxCal) versie 3.9 Bronk Ramsey (2003), toegepast op het Laat-Weichselien en het Holoceen. Archeologische periode-indeling en ouderdom volgens de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB). Vegetatie bewerkt volgens Berendsen (2000). Pollenzones volgens P. Vos & P. Kiden (2005).

Bijlage 2: Combinatiekaart IKAW, AMK en ARCHIS-waarnemingen

Combinatiekaart IKAW, AMK en ARCHIS-waarnemingen

Sportlaan te Schelluinen

Legenda

Vondsten per periode

Late Middeleeuwen

onderzoeksmeldingen

Archeologisch monument + monumentnummer

Terrein van archeologische betekenis

Terrein van archeologische waarde

Terrein van hoge archeologische waarde

Terrein van zeer hoge archeologische waarde

Terrein van zeer hoge archeologische waarde, beschermd

archeologische verwachting

trefkans

hoog (water)

middelhoog (water)

laag (water)

water

hoog

middelhoog

laag

zeer laag

niet gekarteerd

onbekend

begrenzing plangebied